

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svitlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj VI.

V sredo 25. kozoperska 1848.

List 43.

Bravcam!

Od kar se je v našim Cesarstvu nova vlada — to je ustava ali konstitucija začela — so se Novice nekoliko v svojih spiskih premenile; bëre se namreč v njih menj kmetijskih in rokodelskih reči. Kér so nam to spremembo nekteri že očitali, je naša dolžnost, zastran tega očitena odgovor dati.

Prekucije našiga cesarstva, ki so se 15. sušca začele, so prekucnile celo poprejšnje življenje vsih stanov. Dokler svët stojí, še taciga ni bilo.

Novice so bile edini slovenski list do tega veliko pomenljiviga časa, ki ni zadel samo gospôdo, temuč tudi kmetiški stan. Novice pa so ostale tudi še čez 3 mesce potem edini slovenski list — one same so preživele prvi čas noviga prerorenja! V taki dôbi, ko je vse hrepenelo zvediti novih prigodb, — v taki dôbi, ko je bilo sto in sto družih podukov treba, kdo bi bil rad bral: kakó turšico sejati, kakó mravljince zatirati, vinograde obdelovati, ovcam garje odpravljati i. t. d.!

Na polje nove vlade so mogle Novice svoje brave na kmetih peljati in jim kazati, kaj se tam godi, de so resnico zvedili v vsim, in de so se zatirale škodljive pravlice, ktere so lažnjivci po deželi obilno trosili.

Začelo se je potem pripravljanje poslancov k Dunajskimu zboru — in zopet so se novi opravki Novic o ti dôbi začeli. In tako je šlo neprenehama naprej: vsak teden je kaj družiga prinesel, kar je bilo v Novicah treba oznaniti, razjasniti, opomniti.

Mesca maliga serpana so se še le začeli mnogi novi slovenski časopisi v Ljubljani in Celji, ki se vsak po svoji poti krepko prizadevajo, svoj namen doseči.

Veliko smo že doživeli — veliko prestali, Bog daj ljubi mir! Z velicimi težavami se rodi novo ustavno déte. Pomenki in sklepi deržavniga zboru so bili vsim ljudém po deželi silno imenitni, kér njih prihodnji stan in srečo zadevajo. Kmet mora zdej vse to tudi vediti; on se mora podučiti v vsim tem, de se zamore sčasama povzdigniti na tisto stopnjo vednosti, ktere potrebuje slobodni deželán.

Vsak previden človek bo tedej v tacih okolišinah poterdil tačasno spremembo Novic, in bi nam nasproti po pravici zaspanost očital, ako bi bili o taki dôbi ostali celó na starim kelovezu.

Novice so se že sicer tudi celi čas svojiga obstanja, od svojiga začetka v létu 1843 noter do današnje ure, goreče poganjale za povzdigo slovenske narodnosti — kakó neki bi bile zamogle zdej omolčati, ko je žetve čas prišel, kar so one toliko lét neutrudljivo sejale!

Dokler tedej ne bo nova vlada dognana, — dokler ne bomo po novih postavah vse v lepim miru in redu imeli, bojo Novice imele še opravkov dovolj za kmetiški stan in slovenski narod sploh.

Kadar bo pa vse to lepo dokončano, bomo pa spet začeli orati in sejati, de bo veselje!

Sicer pa bomo, kakor dosihmal, tako tudi prihodnjič, po malim zmirej dajali kmetijske in rokodelske poduke, in zvesto oznanovali nove znajdbe kmetijstva, od kterih je pa zdej le malo slišati.

Vredništvo.

Kje so zdej Cesar?

Po popotovanji skozi celi teden so Cesar s svojo družino 14. dan tega mesca v Olomúc (Ollmütz) na Marsko prišli. Veselje od vsih krajev skupej derečih ljudi, svojiga miliga Cesarja viditi, je bilo neizrečeno; celó konje so mu iz vozá spregli in ljudje so ga v mesto peljali. Ne le veselo vpitje „Živio“ se je krog in krog razlegalo; tudi solzé v očéh so se pri marsikterimu vidile, ki so bile solzé veselja, pa tudi solzé žalosti, de naš mili Cesar, ki so svojim ljudstvom toliko dali in dovolili, kolikor noben drug cesar ali kralj na

celim svetu, so za vse te dobrote zavoljo razsajanja in morenja nevkrotljive derhali prisiljeni bili, očetov dom na Dunaji zapustiti in po svetu iti. V Olomúc pridši, so dali Cesar svojim ljudstvom naslednji razglas na znanje, v kterim posebno prijazno kmete nagovorijo.

Svojim ljudstvam!

Pridši v Olomúc, kjér imam namen za zdej ostati, je Mojimu sercu potreba, lepe znamenja zveste udanosti, ktero Mi je ljudstvo na Moji poti tú sëm povsod skazovalo, očitno spoznati.

Če sim od svojih vojakov obdan popótoval, se je to samo zató zgodilo, kér se slabomislečih ljudi nikjer ne manjka, in kér nisim mogel povsod od svojiga zvestiga ljudstva obdan biti.

Kmetje Mojiga cesarstva! záupajte svojimu Cesarju — vaš Cesar záupa vam! Odrešenje, katero je že dana postava zastran poprejšnjih gruntnih dolžnost, kakor je tlaka, desetina i. t. d. vam obljubila, vam je zagotovljeno, in ponovim vam zastran tega zopet svojo cesarsko besédo takó, kakor sim jo na svoji poti večkrat ponovljal.

Moja terdna volja je, vam to rešenje varovati. Bodite tadej mirni in brez skerbi, Moji zvesti kmetje! In če se kakošni ljudjé najdejo, kateri skušajo besédo vašiga Cesarja vam počerniti, verjemite Mi, de so izdajavci Moje in vaše sreče, in ravnajte se po tém!

V Olomúcu 15. kozoperska 1848.

Ferdinand s./r.

Wessenberg.

(Obsežek drugiga razglosa Cesarjeviga iz Olomúca boste brali v Novičarji, tretjiga pa v prihodnjim listu.)

Priporočilo zarezje koristniga germa.

Slovinci so v pridelovanji farb, ki se povsod dražji od družih pridelkov plačujejo, še grozno nevedni. Tako piše slavni pisavec kmetijske kemije v §. 77 odst. 9. In resnična je ta. Veliko rastljin po južnoslovjanskih deželah brez posebne zarezje raste, katerih obstojni deli razne farbe v sebi imajo, iz katerih pa koristnih farbnih izlečkov narejati si nihče ne prizadeva. Napravljanje izlečkov tirja več ali manj znanstva v kemii in posebno izurnost, je tedaj reč obertnikov in tacih posestnikov, kateri s kmetovanjem tudi obertniške namere združiti znajo. Pa koristne rastljine, ki na domači zemlji rastejo, porabiti, če se dobiček kaže, jih zarediti, in jih brez umetniga izdelovanja obertnikom ali tergovcem prodajati, to pač vsak kmetovavec lahko storí. Pomenimo se le od ene same tacih rastljin, ktera bi kmetovavcem brez posebniga prizadevanja dokaj dobička prinesla.

Iz Tersta tergovci obertnikom in fabrikantom notranjih deželá neke posušene bledozelene jagode v bačvah pošiljajo, katerih cent v Terstu po 60 do 90 goldinarjev veljá. Imenujejo se te jagode po laško grana, po nemško pa Kreuzbeeren, in služijo fabrikantom in drugim obertnikom žolto (rumeno) farbo iz njih narejati. Terzaški tergovci jih po morji dobé nekaj iz Francozkiga, še več pa iz Perzije čez Alepo in Sirijo. Bilo je lanjsko léto tacih jagod iz Tersta poslanih 688 centov, katerih vrednost brez vožnje, cola in tergovskega dobička, če po 80 gold. cent štejemo, 55 tavžent in 40 gold. znese; veliko jih je bilo pa še iz Sirije po černim morji in po Donavi Dunajskim in drugim fabrikantom poslanih. Tudi iz Ogerskiga in iz Valahije tacih jagod pride, pa imajo manjši ceno; po 230. listu lojdovskiga létašnjiga časopisa jih je bilo na Dunaji cent ogerskih po 18 gold., valaških lanjskiga léta pa po 28 gold. plačanih. Cena med levantinskimi ali francozkimi jagodami in med drugimi evropskimi je zato tak močno različna, kér se — kakor pravijo obertniki — iz prvih jagod več in nar bolj stanovitne farbe dobí kakor iz drugih. Pa vender je še vselej lepa cena po 18 do 28 gold. za cent jagod, katerih pridelanje takó malo malo prizadevanja terja.

Kakošne jagode pa so to? Niso nič družiga, kakor na pol zreli sad našiga pasjiga terna ali psikovne (rhamus catharticus Lin). Psikovne mende vsak kmet pozná, in vé de nje lepi tanjko žilčasti les škrinarjem za vložene dela in strugarjem za razne lesene izdelke dobro služi. Vse véjice tega germa so na koncu ternjeve in bodoče, po njih pa zrastejo na kratkih tanjih rečljih jagode, katerih vsako dve brazgotinici na muhi prekrizajo in v štiri ali v tri predalice razdelé, zato se

po nemško tem jagodam Kreuzbeeren (križnice?) germu pa Kreuzdorn pravi.

Jagode imajo v vsakim predalcu semensko košeno v posebnim mešičku zavito zernice v sebi. Obstojni deli žolte farbe se znajdejo v semenskih mešičkih in pa v kozici cele jagode, dokler še dozoriti ne začné, v zreli jagodi se pa žolta farba v zeleno spremeni. Zato se morajo jagode še zelene na pol zrele mesca veliciga serpana, ali po okolišinah konec maliga serpana pobirati, in posušiti, tako v bačvah ali vrečah spravljene se dajo dolgo shraniti.

Zrele jagode niso več za shrambo, pa se dajo tudi v dobiček porabiti, če jih pobrane kmalo v leseni posodi zmestiš, njih lepo zeleni sok skozi rutice stlačiš in precediš, in v mehurjih na soncu ali v gorkih izbah posušiš; suhiga pod imenom Blasengrün bersopisci (malarji) rabijo in radi kupijo. Manj nadležna in koristniši pa je pobéra zelenih psikovnic.

Psikovna v pesčeni, nekoliko z berno pomešani in vlažni zemlji rada raste, in lahko se je, brez de bi njivam in senožetim na poti bila, veliko zaredí. Naj se divje rasteči germiči na jesen skopljejo in posamesne deblica s koreninami ob jarkih, grabnih, ob krajih gojsdov in logov, po pašnikih in vsih prostorih, kjer drugo manj koristno germovje raste, zasade in že v prvem létu bo iz vsake sadike košat germ dorasel. Zaredí se tudi psikovna kakor vsaka rastljina iz semena; na jesen v leho postijane zrele jagode prihodnjo spomlad oklijejo in sadike se dajo že sledečo jesen presaditi. Nekoliko oskerbljeni germi z okopovanjem, de rosa do koreninic doide, s trebljenjem de germ pregest ne pride, in z obrezovanjem de preveč v les ne zdvijá, bodo — ni dvomití — tudi véci in za farbarije boljši jagode rodili.

Zdi se mi, de bi bilo prizadevanja vredno ta koristni germ zarediti. *) Če cent suhih psikovnic le po 15 goldinarjev štejemo, bi se lahko pri vsaki nepremajhni kmetii kakošnih trideset tolarjev ali še več pridobilo. Posebno bi bila pa zarezja tega germa priporočiti posestnikom dozdanih grajšin, kér bodo zanaprej mogli bolj marljivo skerbeti, de jim njih obširne zemljištva med kterimi je še dosti neobdelanih zanemarjenih golih in pustih ali z nepridnim germovjem zarašenih prostorov, kaj več koristi prinesó kakor doslej, ki so se več na pót svojih podložnikov, kakor na lastno kmetovanje zanašali.

Janez Cerer.

Misli zastran bére,

ki se navadno odrajtuje kaplanam in šolnikam pri starih farah.

(Konec.)

2) Akoravno bi se pa zaznamovane zadeve overgle, ki med staro faro in njenimi hčerami vzajemno obstojé, je vender že nek drug tako dolgo neovergljiv temelj, na kterim terdno odrajtovanje navadne bére stojí, dokler ni od drugod primirjeno odškodovanje razglašeno. Pod pogodbo namreč, de kaplani in šolniki pri starih farah poškodovani ne bodo, so nektere nove fare in podfare se začele; le pod pogodbo, kakor vsak pameten lahko razume, de se bira vestno, kot popred odrajtuje, je bilo dovoljeno, de so duhovni po tacih farah po okoljstava nekolikno ali pa celo plačilo dobivali iz duhovske denarnice; sicer bi bila koj v začetku nove fare ali podfare tudi béra od stare fare odločena bila, kar bi bilo pa uradnikom več opraviti dalo, kér bi se bilo moglo za odcepljeni del bére duhovšini in šolnikom stare fare odškodovanje iz duhovske denarnice odmeriti.

*) Resnične besede so, ki jih gosp. Cerer tukaj govore. Zemljiša mnogoverstne, tudi slabe baže, zamorejo še marsikak goldinar dobička vreči, ako posestnik vé ž njimi práv obnašati se. Novice imajo v ti reči še veliko opraviti; Bog daj! de bi bilo kmalo konec nesrečnih prekucij in de bi mirno pravice živjeli, ktere so nam Cesar dali. Vredništvo.